

Rumantsch grischun en scola dat da discutir

Pretschentaziun dal concept da basa rumantsch grischun en scola

■ (mc) Il suenter mezdi da la dieta da la Lia rumantscha da sonda passada a Trun è stà deditgà a la preschentaziun dal concept «rumantsch grischun en scola» entras cusseglier guvernativ Claudio Lardi e ses collavuratur. L'arranschament dal suenter mezdi ha uschia dà tenor il moderatur *Vincent Augustin* la pussaivladad da laschar infurmar ord emprim maun davart il concept, discutir las popostas fatgas e duai trer conclusiuns per il concept definitiv.

Concept definitiv fin Silvester

Sco quai che cusseglier guvernativ *Claudio Lardi* ha ditg en ses votum introductiv haja il cussegl grond incaricà la regenza d'elavurar in concept per l'introducziun dal rg en scola. La regenza ha surdà questa incumbensa al departament d'educaziun che ha installà per questa lavur ina grupp da lavur cun experts da linguatg, da didactica e da comunicaziun. Fin mez november haja scadina interessenta e scadin interessent uss la pussaivladad da prender pusiziun. Ins examineschia cun premura e quità las propostas inoltradas. Il concept definitiv veglia la regenza anc deliberar enfin la fin da quest onn, ha sincerà Lardi.

Remplazzar ils idioms e betg ils dialects

Il manader da la grupp «rumantsch grischun en scola» *Ivo Berther* ha accentuà ch'il punct da partenza per l'introducziun dal rg saja stada la constataziun

Referents davart il concept da basa rg en scola: Ivo Berther, Anna Alice Dazzi, Werner Carigiet ed Oscar Eckhard (da sen.).

FOTO M. CABALZAR

che la cuminanza linguistica rumantscha na po betg prestar pli ditg tschintg variantas scrites. La concentrasiun da las resursas persunalas e finanzialas sin ina lingua unifitgada pussibiliteschia perencunter da far in sigl quantitativ e qualitativ en la producziun da texts. L'introducziun dal rg pussibiliteschia meds d'instrucziun actuals ed attractivs che pon tegnair pass cun las pussaivladads da las medias digitalas. «Il rg duai remplazzar ils idioms scrits e betg las variantas discurrendas (dialects).» Quai saja ina premissa fundamentala per che ils giuvenils possian s'identifitgar cun la lingua ed uschia meglierar ses pretige.

A partir da l'emprima classa

Tenor il linguist e didacticher *Werner Carigiet* duai il rg vegnir introducì sco lingua d'alfabetisaziun, pia a partir da l'emprima classa. La confruntaziun dals scolars cun duas variantas scrites

(idiom e rg) saja problematica, chaschunia confusiun e cumplitgeschia inutilmain la situaziun, di *Werner Carigiet*.

Previ e d'introducì il rumantsch grischun en tut las scolas rumantschas. Las trais variantas previdas per l'introducziun «pionier, standard, consolidaziun» na sa distinguan tenor *Carigiet* betg areguard il cuntegn, mabain areguard il tempo. Scadina da las trais variantas per l'introducziun dal rg cumiglia trais fasas: rg passiv, rg activ 1 e rg activ 2. A partir da sil pli tard 2025 duain tut ils scolars rumantschs sortir da la scola cun enconuschientschas passivas ed activas en rg, skizzescha *Carigiet* l'urari previ che tegnia quint da la situaziun differenta en las diversas regiuns.

Savens standardisà meglier ch'ìls idioms

La «mamma» dal rumantsch grischun

Anna Alice Dazzi constatescha ch'il rg vegnia duvrà dapi passa 20 onns en numerusas publicaziuns e sin secturs fitg differents. Grazia al rg hajan ins gi access a novas domenas cun publicaziuns voluminusas e complexas. Malgrà ch'il rg saja standardisà meglier ch'ìls idioms, stoppia il rg dentant anc vegnir standardisà pli fitg, di *Dazzi*.

En assenza da *Gian Peder Gregori* referescha *Werner Carigiet* davart la scolaziun e furmaziun da la magistraglia. El è cunscent che «scolaziun e furmaziun cuntinuada da la magistraglia èn facturs impurtants per success ed efficienza dal project rg». Tenor *Carigiet* possia la furmaziun entschaiver per sch'ìls pass da standardisaziun èn fatgs e sch'ìls meds d'instrucziun statan a dispusiziun. Tut en tut stoppian radund 640 scolars dal scalem primar, secundar e terziar absolver la scolaziun da rumantsch grischun.

Mesiras accompagnantas

Tenor *Oscar Eckhard* è la comunicaziun da muntada centrala per il project rg. Perquai sto vegnir fatga buna lavur da sensibilisaziun. Las vischnancas, la magistraglia, ils geniturs ed autras persunas pertutgadas duain vegnir infurmas a temp e detagliadament davart il singuls pass da decisiun ed introducziun. Parallel cun l'introducziun dal rg en scola duai era vegnir promovì il diever da la lingua da standard ordaifer la scola ed en las medias.

Sclerir las dumondas giuridicas

Sco quai che *Claudio Lardi* ha infurmas vegn la varianta «pionier» lantschada en quellas vischnancas ch'èn prontas da surpigiar ina rolla da precursoras en l'introducziun dal rg. Il pli tard sin l'onn da scola 2009/10 duai il conclus giuridic pertutgant la cumpetenza da decisiun esser terminà. Lardi è cunscent che l'introducziun dal rg en scola è in project collià cun custs supplementars ch'èn da chapir sco investiziuns en ina adattaziun orientada vers il futur. Vischnancas da pionier e da standard duain profitar d'ina contribuziun finanziala pli auta.

Viva discussiun

La discussiun suandanta è stada viva, dentant calma ed objectiva. Da pliras varts è vegnì criticà l'introducziun precipitada entras il cussegl grond senza enconuscher il concept e senza contactar la magistraglia. Auters han pretendì ina pausa da reflexiun en vista a l'opposiziun massiva che mainia ad ina polarisaziun da la populaziun rumantscha. Criticà vegn era il curt termin da la procedura da consultaziun ed insinuà vegn da sclerir tant pli spert la dumonda giuridica davart la cumpetenza d'introducì rg en scola tranter chantun e vischnancas. Il concept ha dentant era chattà laud e concludend han ins constatà che il rg saja en emprima lingia in problem mental e psicologic e pir en segunda lingia in problem linguistic. Tant pli dovria l'introducziun dal rg bles sensibilid, prudientscha e trasparenza.